

УДК 007:304:659.4

Т.В. Колісниченко

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДІЄВИХ КОМУНІКАЦІЙ

У статті досліджено теорію подієвих комунікацій у взаємозв'язку з культурологічним підходом до трактування події як концепту. Метою цієї наукової розвідки є дослідження концепції події та розширення наукової бази теорії подієвих комунікацій шляхом використання культурологічних концепцій події, гри, карнавалу. Зокрема, використано концепції події Ю. Лотмана, гри та ігрових спільнот Й. Гейзінга, карнавалу та карнавалізації М. Бахтіна. Як результат запропоновано "формулу подієвості" на основі аналізу названих концепцій, а також присвячених їм досліджень.

Ключові слова: подія, подієві комунікації, карнавал, подієвість, подієвий PR, святковість, гра.

I. Вступ

Сучасну галузь зв'язків з громадськістю можна вважати цілком орієнтованою на подієвість. Подієвим комунікаціям приділяється особлива увага, адже вони є універсальним інструментом, здатним залучати різні PR-аудиторії, інтегрувати найрізноманітніші інструменти впливу.

Теоретична база подієвого PR потребує подальшої розробки. До різних аспектів цієї теми ми вже звертались у своїх дослідженнях [3; 4]. За останній час найбільш вагомим внеском у практичну площину питання можна вважати книгу німецьких авторів "Event-менеджмент", 2010 [2]. Проте акценти, розставлені авторами в теоретичній преамбулі та практичних рекомендаціях, спрямовують використання подієвих комунікацій саме на маркетингові цілі. У своєму дослідженні ми дотримуємося думки щодо їх застосування як ефективного PR-інструменту.

II. Постановка завдання

Завданнями цього дослідження є залучення культурологічних ідей до розгляду подієвих комунікацій, а саме концепцій карнавалу, гри, події, святковості. Включення їх до наукового дискурсу публік рилейшнз посилисть культуральну складову методології PR, надасть дієві інструменти розуміння та пояснення сутності дій у царині PR.

III. Результати

У теорії подієвих PR-комунікацій культурологічні концепції події та карнавалу повинні посідати особливе місце. Перш за все, необхідно внести деяку термінологічну ясність. До подієвих комунікацій ми відносимо такі, як: подія, захід, спеціально організоване подія та спеціально організований захід. Говорячи про подію, маємо на увазі той її ідеальний стан, який визначається науковцями-культурологами як "вихід за межі семантичного поля" (Ю. Лотман), як "вихід з "буденного", "справжнього" життя... у швидкоплинну сферу діяльності з її власними

прагненнями" (дефініції Й. Гейзінга до терміну "гра") [5, с. 166; 10, с. 27] (тут і далі переклад з російської наш). Як бачимо, ключовим тут є слово "вихід", тобто зміна звичайного стану речей, певне порушення усталеного укладу, яке неминуче приводить до зміни психологічного, емоційного стану безпосередніх учасників події, аж до зміни парадигми їхнього мислення. Звернемо увагу, що під подієвістю ми розуміємо рівень наближення до "ідеального стану". Дослідник феномену карнавалу М. Бахтін у праці "Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса" визначає його як "тимчасовий вихід за межі звичайного (офіційного) життя" або навіть як "друге життя народу, організоване на засадах сміху" [1, с. 13]. Отже, "можна говорити, якщо не про повну тотожність згаданих культурологічних понять ("ідеальна подія", "гра", "карнавал"), то принаймні про їхню близьку спорідненість, що дає змогу говорити і про спільність їхніх ознак [4, с. 87]. Схожі тези висуває й вітчизняна дослідниця І. Чайка, відзначаючи потужний потенціал моделі карнавалу, оскільки "карнавал несе в собі риси, що відрізняють його від традиційних ігрових форм культури, які, на думку Й. Гейзінга майже зникли у сучасному світі" [11, с. 104]. Ще раз наголосимо на беззаперечності факту суміжності, взаємопов'язаності концептів ідеальної події, гри та карнавалу, що дає нам змогу не тільки проводити паралелі між концептами М. Бахтіна, Ю. Лотмана та Й. Гейзінга, а й залучати спільну для них термінологію до теорії подієвих комунікацій.

Слід зазначити, що в розглянутих нами наукових працях дослідники не вдаються до детального опису ознак карнавалу чи гри, крім хіба що Н. Потаніної, яка у своїй статті "Игра и культура человечества: к истории проблемы" не тільки дає детальний аналіз генези теорії гри, а й намагається систематизувати всі її ознаки. Як такі дослідниця виділяє: самодостатній характер гри, умовність, таємничість та схильність до "мас-

кування”, просторово-часову ізольованість, здатність до саморегуляції [7]. Утім, систематизованого викладу ознак виведених і описаних ними феноменів не дають ані М. Бахтін, ані Й. Гейзинга, адже їх більше цікавить змістова, глибинна сутність описуваних понять. Німецький дослідник Ф. Ранг, який ще до М. Бахтіна детально вивчав проблематику карнавалізації, у праці “Историческая психология карнавала” виділяє такі ознаки (елементи) карнавалу: костюм, маска, питна та любовна оргія, танець, хода, “світ навиворіт” [цит. за 6, с. 48]. Особливо важливими виявились спостереження Ф. Ранга щодо концепту “світ навиворіт”. Що ж до виведеної Н. Потаніною системи, то вона, на нашу думку, потребує уточнень. Тому наводимо її лише як приклад, аби потім вдатись до створення власної “формули подієвості” на основі аналізу існуючих досліджень концепцій М. Бахтіна та Й. Гейзинга.

“Виключення з буденного життя” (М. Бахтін) – один з головних проявів подієвості. Із цим тісно пов’язана виділена Н. Потаніною в окрему ознаку просторово-часова визначеність, ізольованість гри/карнавалу. За Й. Гейзинга, гра відокремлюється від буденного життя місцем та тривалістю. Це “відчужена земля, відокремлені, відгороджені, виділені, освячені території” [10, с. 29]. Н. Потаніна у зв’язку із цим згадує про “здатність гри до саморегуляції” [7, с. 29]. Перелічені ознаки (часова й просторова обмеженість та наявність певної регламентації) стосуються й карнавалу.

Головною метою події є єдність учасників, не тільки формальна (часово-просторова), а й емоційна, те, що М. Бахтін називає “утопічним царством загальності, свободи, рівності та достатку” [1, с. 14]. Науковець особливо наголошує на здатності карнавалу змінювати не тільки емоційний стан людини, а і її сутнісні внутрішні орієнтири: “Людина ніби перероджується для нових, чисто людських стосунків. Відчуження на деякий час зникає. Людина повертається до себе самої і відчуває себе людиною проміж людей. І ця справжня людяність стосунків – не лише предмет уяви чи абстрактної думки, а реально здійснюється і проживається в живому матеріально-чуттєвому контакті. Ідеально-утопічне і реальне тимчасово зливається у цьому єдиному в своєму роді карнавальному світовідчутті” [1, с. 15–16]. Дослідниця Т. Федяєва, говорячи про відсутність ієрархічних відносин як про специфічну рису карнавалу, звертає увагу на таку виведену М. Бахтіним категорію, як “вільний фамільярний контакт”, що стає основою відносин між Я і Ти. Вона відзначає суміжність ідей, висловлених М. Бахтіним, з ідеями Е. Каннетті, автора твору “Маса та вла-

да”, який, розглядаючи різні масові народні виступи, гуляння тощо, доходить таких самих висновків, що й М. Бахтін [8, с. 45]. Д. Харитонович свого часу писав про те, що “посередництвом святкового дійства” можна “посилити прагнення до інтеграції соціальної групи, а при деяких обставинах і затвердити нові традиції” [9, с. 43].

Отже, у результаті відміни ієрархічного поділу утворюється нове, відокремлене від звичайного соціуму, об’єднання людей, яке протиставляє себе звичному стану речей з властивими йому суспільними об’єднаннями, тим самим згуртовуючи учасників карнавалу/гри між собою. Саме ця здатність карнавалу об’єднувати людей в абсолютну, досконалу спільноту, разом з уже згаданим прагненням до “виходу за межі” звичних правил є особливо цікавою з погляду використання прийомів карнавалізації в сучасних подієвих комунікаціях.

Про скасування ієрархічних відносин говорить дослідник Д. Харитонович у своїй статті “Веселие и насилие”: “Відміна офіційних статусних структур супроводжується створенням таких само структур, тільки власних... а те, що “останні стануть першими”, “хто був нічим, той стане всім”, що вивертання структури світу є, власне, не відміною соціальної стратифікації, а лише переминою її, не є протиріччям з точки зору логіки міфу” [9, с. 42]. З власними ієрархічними структурами карнавалу пов’язані традиції обрання “короля блазнів” або “короля дурнів”, короля “для сміху”, у яких найбільш яскраво втілюється потяг карнавальних форм до “перевертання”, “переінакшення”, “вивертання назовні” світу звичайного (терміни М. Бахтіна). Прийоми зниження, розвінчання є суто карнавальною ознакою, жодна з ігор не схильна до переінакшення буденного світу такою мірою, як цього прагне карнавал. Можна говорити, що якщо гра просто максимально відмежовується від реального світу, інколи створюючи власний порядок, то карнавал обов’язково перевертає й осміює цей реальний світ, творячи свій світ – прямо протилежний звичайному. Ф. Ранг у вже згадуваній статті “Историческая психология карнавала” особливо підкреслює значущість описаного феномену, називаючи “світ навиворіт” основною конститутивною ознакою свята карнавального типу, що позначає зміну у світобудові й моральну оцінку цієї зміни.

У статті “Смеховая” сторона антиміра: скоморошество” С. Юрков говорить про логіку оберненості, що викликає комічний ефект, як про певну характерну, визначальну рису “антисвіту” (цим терміном дослідник окреслює різні форми карнавалізації). “Формою маркування антисвіту виступає тотальність його перевертання, тобто виве-

ртання “назовні” зазнають усі без виключення значення та структурні елементи. Тільки тоді перед нами відкривається світ глобального хаосу, що повністю знаходиться в опозиції до світу “космосу» [12, с. 37]. У Д. Харитоновича знаходимо схожу тезу, підкріплену влучною цитатою В. Топорова: “Створення світу-хаосу у святі є вивертанням звичного світу та його ознак навиворіт, підміна суб’єкта та об’єкта, перетворення останнього в першого, долівки у верхівку, раба в хазяїна, зла в добро, смерті в життя тощо” [9, с. 42].

Ігрові прояви, карнавал мають свою особливу мову форм і символів, яка абсолютно відповідає їхньому світоглядові, і є так само мінливою, “ігровою”, перевернутою. Тут мається на увазі, в першу чергу, стиль карнавального мовлення. Опису карнавальної мови приділяє багато уваги дослідник С. Юрков у своїй статті «“Смеховая” сторона антимира: скоморошество» [12]. Статус майданної мови (термін М. Бахтіна) як “порушника норми” пояснює її затребуваність карнавальним світоглядом, оскільки звертання до неї являє собою найпростіший спосіб його маркування, тобто позначення його як протилежного звичайному. Таким чином, і мова карнавалу виявляється пов’язаною з поняттям виходу за межі семантичного поля, що було визначено нами як ключове для розуміння ігрових/карнавальних форм.

Й. Гейзинга вважає, що відокремленість, відмежованість гри від звичайного життя найяскравіше виражається в її схильності набувати таємничих форм. Н. Потанина не випадково виділяє як окрему ознаку ігрових проявів таємничість та схильність до “маскування”. Карнавальні форми, щоправда, більше схильні до останнього, ніж до проявів саме таємничості, які більше властиві клубно-ігровим спільнотам.

IV. Висновки

Проблема змістовного (емоційно-ціннісного) “наповнення” подієвих комунікацій, провокує звернення до ідей найвідоміших дослідників поведінки спільнот у певних умовах М. Бахтіна, Й. Гейзинга та ін. Цей напрям, безумовно, потребує подальших наукових зусиль саме у сфері подієвих PR-технологій, враховуючи складність та невизначеність такого соціокультурного феномену, як подія. У межах проведеного дослідження можна зафіксувати визначену нами “формулу подієвості”, яка передбачає дотримання певних умов: “вихід” (Ю. Лотман) за межі звичного, усталеного, “буденного” (Й. Гейзинга), порушення норм (мовленнєвих, знакових, поведінкових), виокремленість (просторова, часова), тобто створення ситуації “окремої гри” (Й. Гейзинга).

Результати дослідження закладають підґрунтя для розуміння феномену подієвості як якісного критерію PR-комунікацій, встановлюють вектори щодо оцінювання сучасних подієвих комунікацій різних типів (від політичних до корпоративних).

Список використаної літератури

1. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса / М.М. Бахтин. – 2-е изд. – М. : Худож. лит., 1990. – 543 с.
2. Event-менеджмент: профессиональная организация успешных мероприятий / [У. Хальцбаур, Э. Йеттингер, Б. Кнаус и др. ; пер. с нем. Т. Фоминой]. – М. : Эксмо, 2010. – 384 с. – (Настольная книга специалиста).
3. Колісниченко Т.В. Теоретичні аспекти дослідження подієвих PR-комунікацій / Т.В. Колісниченко // Наук. праці Кам’янець-Подільськ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. – 2010. – Вип. 18. – С. 156–159.
4. Колісниченко Т.В. Карнавалізація як інструмент подієвих комунікацій / Т.В. Колісниченко, А.В. Воронова // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Серія: Соціальні комунікації. – 2012. – Вип. 12. – С. 85–89.
5. Лотман Ю.М. Структура художественного текста / Ю.М. Лотман // Об искусстве. – СПб. : Искусство-СПБ, 1998. – С. 14–285.
6. Попова И.Л. “Карнавал” как термин М.М. Бахтина: генезис понятия сквозь призму истории текста / И.Л. Попова // Известия Росс. академии наук. Сер. литры и языка / Отделение ист.-филол. наук РАН. – 2008. – № 2. – С. 46–52.
7. Потанина Н.Л. Игра и культура человечества: к истории проблемы [Электронный ресурс] / Н.Л. Потанина // Тамбовский государственный университет им. Г.Р. Державина: Региональный научно-методический центр “Русский дом Диккенса”. – Режим доступа: <http://www.russiandickens.com/science/Essay/text9.htm>.
8. Федяева Т.А. Масса и карнавал: Элиас Канетти и Михаил Бахтин / Т.А. Федяева // Вопросы философии. – 2007. – № 3. – С. 44–50.
9. Харитонович Д.Э. Веселие и насилие / Д.Э. Харитонович // Одиссей: Человек в истории. – М. : Наука, 2005. – С. 38–48.
10. Хейзинга Й. Homo Ludens: Статьи по истории культуры / Й. Хейзинга ; пер., сост. и вступ. ст. Д.В. Сильвестрова ; коммент. Д.Э. Харитоновича. – М. : Прогресс-Традиция, 1997. – С. 4–215.
11. Чайка І.Ю. Особливості ігрових проявів у життєдіяльності сучасного суспільства / І.Ю. Чайка // Грані : науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах / Дніпропетровський нац. ун-т, Центр соц.-

політ. досліджень. – 2010. – № 2. – С. 103–107.
12. Юрков С.Е. “Смеховая” сторона анти-мира: скоморошество / С.Е. Юрков //

Под знаком гротеска: антиповедение в русской культуре (XI – начало XX вв.). – СПб., 2003. – С. 36–51.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2012.

Колесниченко Т.В. Культурологический контекст исследования событийных коммуникаций

В статье проводится исследование теории событийных коммуникаций в ее взаимосвязи с культурологическим подходом к пониманию события как концепта. Целью данной научной работы является исследование концепции события и расширение научной базы теории событийных коммуникаций путем использования культурологических концепций события, игры, карнавала. В частности, используются концепции события Ю. Лотмана, игры и игровых сообществ Й. Хейзинга, карнавала и карнавализации М. Бахтина. В результате на основе анализа названных концепций, а также посвященных им исследований, предлагается “формула событийности”.

Ключевые слова: событие, событийные коммуникации, карнавал, событийность, событийный PR, праздничность, игра.

Kolisnychenko T. Culturological Context of the Investigation of Event-Communications

The article pursues a research of the theory of event-communication and its relationship with the culturological approach to the interpretation of the event as a concept. The aim of the research is to investigate conception of the event and to extend the scientific base of the theory of event-communication in a way of usage of culturological conceptions of event, game, carnival. Particularly, conceptions of event of Y. Lotman, of game and game communities of J. Huizinga, of carnival and carnivalisation of M. Bakhtin are used. As a result a formula of eventity is created on the basis of this conceptions and researches related to them.

Key words: event, event-communication, carnival, eventity, event-PR, festivity, game.